

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ І РІВНЯ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

Р. В. ПАНАХНО, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (доктор філософії)

Уманський національний університет

У статті досліджено теоретичні та прикладні аспекти соціально-економічного розвитку суб'єктів господарювання аграрного сектору економіки. Обґрунтовано роль соціальної відповідальності підприємств і ефективності кадрового забезпечення у формуванні конкурентоспроможності аграрного виробництва. Проаналізовано основні чинники соціально-економічного розвитку підприємств аграрної сфери, а також визначено особливості формування кадрового потенціалу в умовах трансформації економічного середовища. Запропоновано систему показників оцінювання соціальної відповідальності суб'єктів господарювання та рівня кадрового забезпечення аграрного виробництва. Доведено, що ефективно управління людським капіталом, розвиток соціально-трудова відносин та впровадження принципів корпоративної соціальної відповідальності сприяють підвищенню ефективності функціонування підприємств аграрної сфери та забезпечують їх сталий розвиток.

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, суб'єкти господарювання, аграрні підприємства, соціальна відповідальність бізнесу, кадрове забезпечення, людський капітал, соціально-трудова відносини, аграрний сектор економіки.

Постановка проблеми. Аграрний сектор економіки України відіграє важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки держави, розвитку сільських територій та формуванні експортного потенціалу країни. У сучасних умовах функціонування аграрного виробництва супроводжується значними економічними та соціальними викликами, пов'язаними з глобалізацією економічних процесів, підвищенням конкуренції на світових аграрних ринках, технологічною модернізацією виробництва та необхідністю забезпечення сталого розвитку сільських територій [1].

Сучасний розвиток аграрного сектору економіки України характеризується значними трансформаційними процесами, зумовленими глобалізацією економічних відносин, посиленням конкуренції на аграрних ринках, технологічними змінами та необхідністю забезпечення сталого розвитку сільських територій. У цих умовах особливого значення набуває підвищення ефективності функціонування суб'єктів господарювання аграрної сфери, що передбачає не лише економічне зростання, а й формування соціально орієнтованої моделі розвитку підприємств.

Соціально-економічний розвиток суб'єктів господарювання аграрної сфери визначається комплексом факторів, серед яких особливе місце посідають ефективність управління людськими ресурсами, рівень соціальної відповідальності бізнесу та здатність підприємств формувати конкурентоспроможний кадровий потенціал. Водночас сучасні тенденції розвитку аграрного сектору характеризуються поглибленням дисбалансу на ринку праці, відтоком трудових ресурсів із сільської місцевості, старінням кадрового потенціалу та недостатнім рівнем професійної підготовки працівників [2].

Водночас одним із ключових факторів ефективного функціонування аграрних підприємств є кадрове забезпечення. Розвиток аграрного виробництва значною мірою залежить від рівня професійної підготовки працівників, їх мотивації, кваліфікації та здатності адаптуватися до сучасних технологічних змін [3]. Однак у сучасних умовах аграрний сектор стикається з низкою проблем у сфері кадрового забезпечення, зокрема відтоком трудових ресурсів із сільської місцевості, старінням кадрового потенціалу та недостатнім рівнем професійної підготовки працівників.

З огляду на зазначене, виникає необхідність комплексного дослідження соціально-економічного розвитку суб'єктів господарювання аграрного сектору з урахуванням ролі соціальної відповідальності та ефективності кадрового забезпечення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика соціально-економічного розвитку підприємств та формування ефективної системи соціально-трудова відносин розглядалася у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців. Значний внесок у дослідження розвитку людського капіталу, ринку праці та соціальної політики зробили Чернега І. І., Костюк В. С., Ревуцька А. О., Пархоменко Л. А. [1], Боковець В. В. [2], Полюк М. І. [3], Бортнік С. М., Вознюк Ю. С. [4], які розкрили роль соціально-трудова відносин у забезпеченні економічного розвитку. Питання управління соціально-трудова відносинами досліджували Фротер О. С., Бондаренко Н. В., Бленда Н. О., Бурляй О. Л. [5] та інші вчені. У їхніх працях значна увага приділяється проблемам розвитку соціально-трудова відносин та підвищення ефективності використання людського капіталу.

Незважаючи на значну кількість наукових досліджень, питання комплексного оцінювання соціальної відповідальності суб'єктів господарювання аграрного сектору та рівня кадрового забезпечення аграрного виробництва потребують подальшого дослідження.

Метою статті є дослідження особливостей соціально-економічного розвитку суб'єктів господарювання аграрного сектору та обґрунтування підходів до оцінювання соціальної відповідальності і рівня кадрового забезпечення аграрного виробництва.

Методика досліджень. Методологічною основою дослідження є сукупність загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, що дозволили дослідити особливості соціально-економічного розвитку суб'єктів господарювання аграрного сектору та оцінити рівень соціальної відповідальності і кадрового забезпечення аграрного виробництва.

У процесі дослідження застосовано методи теоретичного узагальнення та системного аналізу – для визначення сутності соціально-економічного розвитку підприємств, соціальної відповідальності бізнесу та кадрового потенціалу. Статистичний та порівняльний методи використано для аналізу сучасного стану розвитку аграрного сектору та кадрового забезпечення підприємств.

Для формування системи показників оцінювання соціальної відповідальності та кадрового потенціалу застосовано методи групування та узагальнення, а для наочного відображення результатів дослідження – графічний метод, що дозволив представити результати у вигляді таблиць і схем.

Результати досліджень. Соціально-економічний розвиток підприємств аграрного сектору є складним багатофакторним процесом, що передбачає поєднання економічної ефективності виробництва та соціальної орієнтації діяльності підприємств. Важливим елементом такого розвитку виступає формування ефективної системи управління людськими ресурсами та впровадження принципів соціальної відповідальності бізнесу [5, 6].

Соціальна відповідальність підприємств аграрної сфери передбачає реалізацію комплексу заходів, спрямованих на забезпечення соціальних гарантій працівників, створення безпечних умов праці, розвиток соціальної інфраструктури та підтримку місцевих громад.

У таблиці 1 систематизовано основні складові соціальної відповідальності підприємств аграрного сектору. Встановлено, що реалізація соціально відповідальної діяльності передбачає врахування інтересів різних груп стейкхолдерів – працівників, місцевих громад та суспільства загалом.

Табл. 1. Основні складові соціальної відповідальності підприємств аграрного сектору

Складова	Характеристика
Соціальна відповідальність перед працівниками	забезпечення гідного рівня оплати праці, соціальних гарантій, безпечних умов праці
Екологічна відповідальність	раціональне використання природних ресурсів, впровадження екологічно безпечних технологій
Відповідальність перед громадою	участь у розвитку соціальної інфраструктури сільських територій
Економічна відповідальність	забезпечення стабільності діяльності підприємства та створення робочих місць

Примітка. Сформовано автором

На рисунку 1 представлено модель соціальної відповідальності аграрних підприємств, яка включає внутрішні та зовнішні напрями соціальної діяльності підприємства. Реалізація зазначених складових сприяє підвищенню ефективності функціонування підприємства та забезпеченню його сталого розвитку. Важливим чинником соціально-економічного розвитку аграрних підприємств є ефективне кадрове забезпечення, яке визначає здатність підприємства впроваджувати інновації та забезпечувати конкурентоспроможність продукції [7].

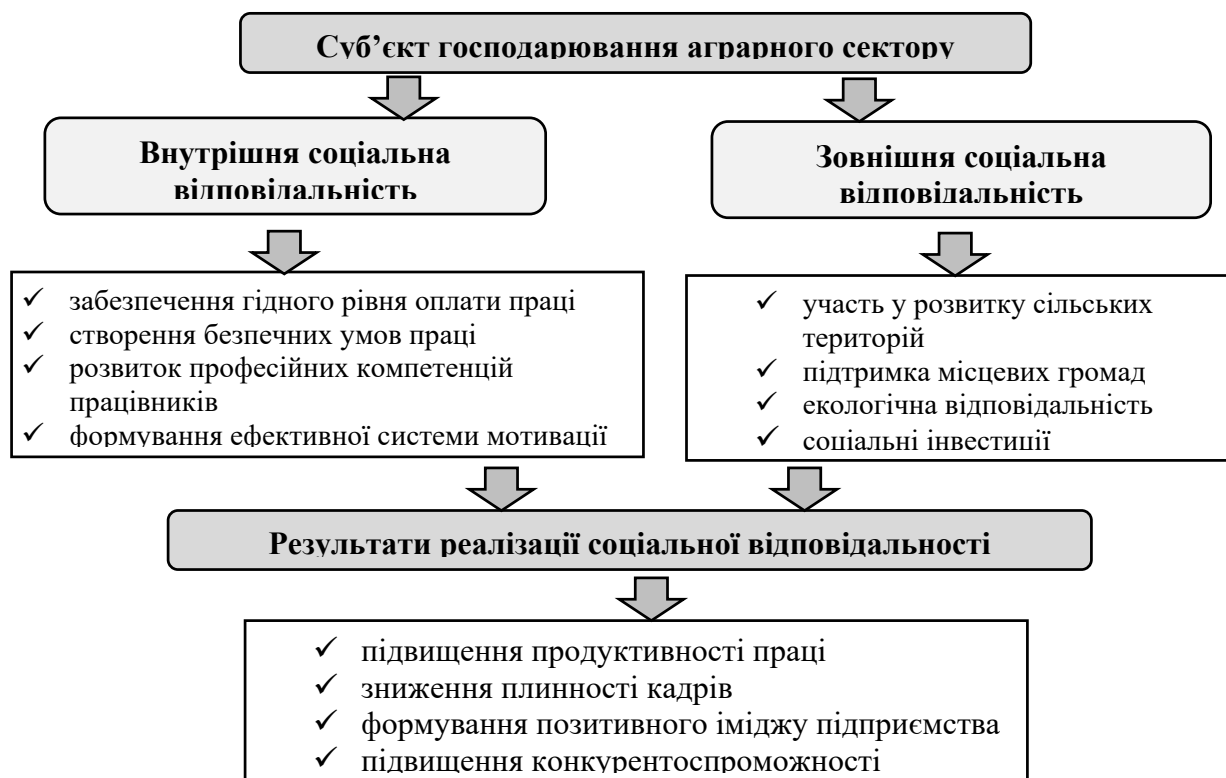


Рис. 1. Модель соціальної відповідальності суб'єктів господарювання аграрного сектору

Примітка. Сформовано автором

У таблиці 2 представлено систему показників оцінювання кадрового забезпечення підприємств аграрної сфери. Застосування зазначених показників дозволяє комплексно оцінити рівень розвитку кадрового потенціалу підприємства.

Табл. 2. Основні показники оцінювання кадрового забезпечення аграрних підприємств

Показник	Характеристика
Рівень зайнятості працівників	відображає забезпеченість підприємства трудовими ресурсами
Продуктивність праці	характеризує ефективність використання трудових ресурсів
Рівень кваліфікації працівників	визначає здатність підприємства впроваджувати інновації
Рівень плинності кадрів	свідчить про стабільність трудового колективу
Інвестиції у розвиток персоналу	характеризують рівень розвитку людського капіталу

Примітка. Сформовано автором

Економічна ефективність аграрного сектору в сучасних умовах нерозривно пов'язана з якістю людського капіталу та рівнем соціальної відповідальності бізнесу. Трансформація ринку праці, зумовлена міграційними процесами та мобілізацією, поставила кадрові питання в агросфері у статус стратегічного виклику [8–10].

Кадровий потенціал підприємства визначає можливості впровадження інновацій, підвищення продуктивності праці та забезпечення конкурентоспроможності продукції. Формування ефективної кадрової політики передбачає створення системи підготовки і підвищення кваліфікації працівників, удосконалення механізмів мотивації праці та забезпечення належних умов праці [11].

Для оцінювання соціальної відповідальності та рівня кадрового забезпечення аграрних підприємств доцільно використовувати систему показників, що охоплюють економічні, соціальні та організаційні аспекти діяльності підприємств [6]. До таких показників можна віднести рівень оплати праці, рівень зайнятості працівників, показники продуктивності праці, рівень соціальних гарантій та інвестиції у розвиток людського капіталу.



Рис. 2. Система оцінювання кадрового потенціалу аграрного підприємства
Примітка. Сформовано автором

Система оцінювання кадрового потенціалу аграрного підприємства базується на комплексному аналізі кількісних, якісних, економічних та соціальних показників [12]. Їх інтеграція дозволяє визначити рівень розвитку людського капіталу підприємства. Комплексне оцінювання соціальної відповідальності та кадрового потенціалу підприємств дозволяє визначити рівень їх соціально-економічного розвитку.

У таблиці 3 систематизовано ключові показники, що дозволяють здійснити комплексне оцінювання соціально-економічного розвитку аграрних підприємств. Запропонована система індикаторів охоплює два взаємодоповнювальні аспекти: економічну результативність та соціальну відповідальність бізнесу.

Табл. 3. Показники оцінювання соціально-економічного розвитку аграрних підприємств

Показник	Характеристика
Рівень рентабельності виробництва	характеризує економічну ефективність діяльності
Продуктивність праці	відображає ефективність використання трудових ресурсів
Середня заробітна плата	свідчить про рівень соціального забезпечення працівників
Обсяг інвестицій у персонал	характеризує розвиток людського капіталу
Соціальні витрати підприємства	визначають рівень соціальної відповідальності

Примітка. Сформовано автором

Методологічний підхід до вибору показників базується на таких положеннях:

Економічний блок: представлений рівнем рентабельності та продуктивністю праці. Ці індикатори є базовими для визначення життєздатності підприємства в умовах ринкової конкуренції, оскільки вони демонструють здатність менеджменту ефективно використовувати наявні ресурси та генерувати прибуток.

Соціальний блок: включає середню заробітну плату, обсяг інвестицій у персонал та загальні соціальні витрати. Вибір цих показників зумовлений необхідністю оцінки людського капіталу як основного драйвера сталого розвитку. Зокрема, інвестиції у персонал і соціальні витрати прямо характеризують рівень корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) агропідприємства, що є критично важливим для утримання кваліфікованих кадрів у сільській місцевості.

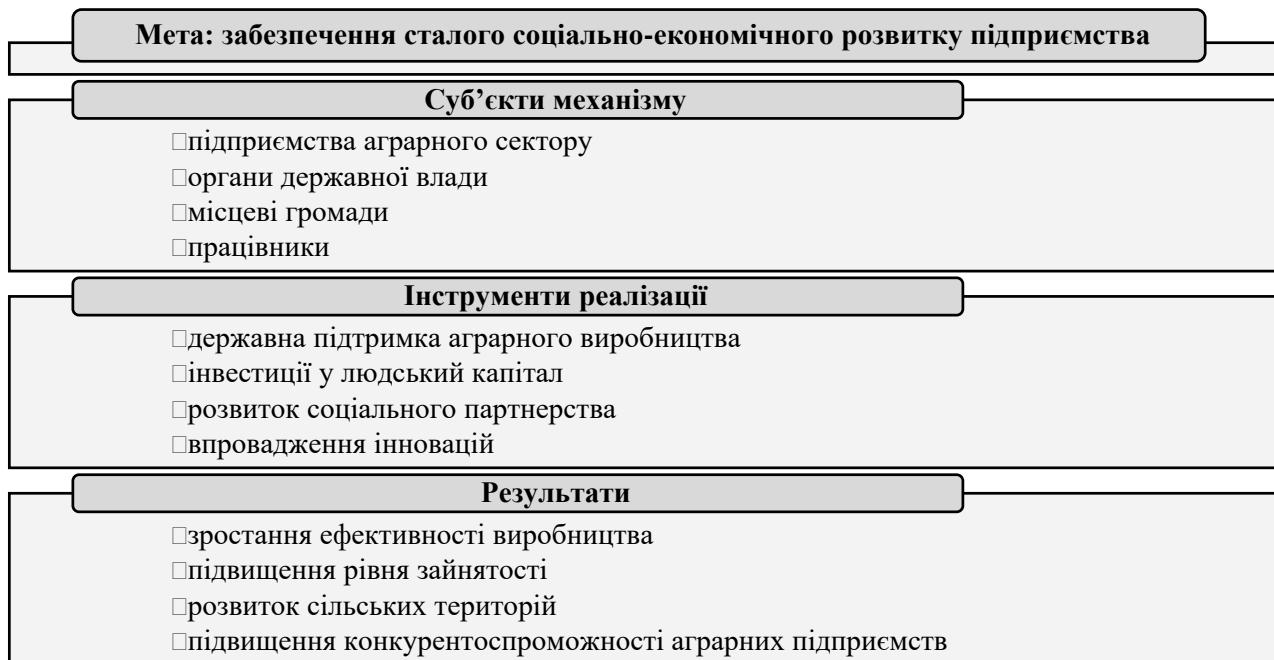


Рис. 3. Організаційно-економічний механізм розвитку соціально-економічного потенціалу аграрних підприємств

Примітка. Сформовано автором

Таким чином, наведений перелік показників дозволяє не лише констатувати фінансовий стан суб'єкта господарювання, а й прогнозувати його потенціал до

інноваційного розвитку через призму соціального забезпечення та ефективного управління трудовим потенціалом. Запропонований механізм розвитку соціально-економічного потенціалу аграрних підприємств базується на взаємодії економічних, організаційних та соціальних інструментів, що забезпечують підвищення ефективності діяльності підприємств аграрної сфери.

Висновки. Проведене дослідження показало, що соціально-економічний розвиток суб'єктів господарювання аграрного сектору значною мірою залежить від ефективності використання кадрового потенціалу і рівня соціальної відповідальності підприємств. Встановлено, що впровадження принципів соціальної відповідальності сприяє підвищенню рівня соціальної стабільності трудових колективів, зміцненню взаємодії між підприємствами та місцевими громадами, а також формуванню позитивного іміджу підприємств. Обґрунтовано, що важливими напрямками підвищення ефективності діяльності аграрних підприємств є розвиток системи управління людськими ресурсами, удосконалення механізмів мотивації праці, підвищення рівня професійної підготовки працівників та інвестування у розвиток людського капіталу. Комплексна оцінка соціальної відповідальності та рівня кадрового забезпечення дозволяє визначити ключові напрями підвищення ефективності функціонування підприємств аграрної сфери і забезпечити їх сталий соціально-економічний розвиток.

Література:

1. Чернега І. І., Костюк В. С., Ревуцька А. О., Пархоменко Л. А. Соціальний розвиток територіальних громад: особливості воєнного та післявоєнного періодів. *Наука і техніка сьогодні*. Серія «Економіка». 2023. № 10 (24). С. 156–168. [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-10\(24\)-156-168](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-10(24)-156-168)
2. Боковець В. В. Стан і тенденції впливу військових подій на економічну ситуацію в країні. *Соціально-політичні, економічні та гуманітарні виміри європейської інтеграції України* : зб. наук. пр. Х Міжнар. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 06–07 жовт. 2022 р. Вінниця : Видавничо-редакційний відділ ВТЕІ КНТЕУ, 2022. Ч. 1. С. 109–115.
3. Полюк М. І. Теоретичні підходи до мотивації персоналу у підприємстві. *Ефективна економіка*. 2020. № 4. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.4.100
4. Бортнік С. М., Вознюк Ю. С. Особливості розвитку та мотивація підприємництва в умовах військового стану. *Інфраструктура ринку*. 2023. Вип. 70. С. 54–62.
5. Чернега І. І., Фротер О. С., Бондаренко Н. В., Бленда Н. О., Бурляй О. Л. Соціальне підприємництво та лідерство в процесі управління соціально-трудохими відносинами. *Наука і техніка сьогодні*. Серія «Економіка». 2023. № 1 (15). С. 72–84. [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-1\(15\)-72-84](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-1(15)-72-84)
6. Белінська Я. В., Юр'єва П. Б. Соціальне підприємництво як інноваційний механізм досягнення цілей сталого розвитку: зарубіжний досвід та уроки для України. *Ефективна економіка*. 2025. № 5. <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.5.15>
7. Мельник М. І. Мале підприємництво в Україні як відповідь на виклики сьогодення. *Ефективна економіка*. 2025. № 7. <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.7.109>
8. Ліба Н. С., Котубей Ю. І. Мале і середнє підприємництво як драйвер економічної стійкості та регіонального розвитку в умовах післявоєнної

трансформації України. *Ефективна економіка*. 2025. № 5. <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.5.23>

9. Пелех К. О., Франів І. А. Аналіз рівня розвитку агропідприємництва на основі використання можливостей IoT. *Ефективна економіка*. 2024. № 12. <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.12.17>

10. Лузан Ю. Я., Молдаван Л. В., Кропивко М. М. Інституціоналізація розвитку системи державного регулювання підприємницької діяльності в аграрному секторі України: суперечності та способи їх нейтралізації. *Економіка України*. 2025. № 4. С. 50–70.

11. Максичка А. Ю. Інноваційний розвиток малих підприємств в аграрному секторі України. *Бізнес-навігатор*. 2025. Т. 79. Вип. 2. С. 164–169.

12. Мирошниченко Г. Управління ризиками підприємницьких структур: аспекти ризик-менеджменту. *Економіка та суспільство*. 2022. № 44. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-47>

References:

1. Cherneha, I. I., Kostiuk, V. S., Revutska, A. O., Parkhomenko, L. A. (2023). Social development of territorial communities: Features of the wartime and post-war periods. *Science and Technology Today. Series "Economics"*, 10(24), 156–168. [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-10\(24\)-156-168](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-10(24)-156-168). [in Ukrainian].

2. Bokovets, V. V. (2022). Status and trends of the impact of military events on the economic situation in the country. In *Socio-political, economic, and humanitarian dimensions of Ukraine's European integration: Collection of scientific papers of the 10th International scientific and practical conference* (Pt. 1, pp. 109–115). Vinnytsia: Publishing and Editorial Department of VTEI KNTEU. [in Ukrainian].

3. Poliuk, M. I. (2020). Theoretical approaches to staff motivation in entrepreneurship. *Efficient Economy*, (4). <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.4.100>. [in Ukrainian].

4. Bortnik, S. M., Vozniuk, Yu. S. (2023). Features of development and motivation of entrepreneurship under martial law. *Market Infrastructure*, (70), 54–62. [in Ukrainian].

5. Cherneha, I. I., Froter, O. S., Bondarenko, N. V., Blenda, N. O., Burliai, O. L. (2023). Social entrepreneurship and leadership in the process of managing social and labor relations. *Science and Technology Today. Series "Economics"*, 1(15), 72–84. [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-1\(15\)-72-84](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-1(15)-72-84). [in Ukrainian].

6. Belinska, Ya. V., Yurieva, P. B. (2025). Social entrepreneurship as an innovative mechanism for achieving sustainable development goals: Foreign experience and lessons for Ukraine. *Efficient Economy*, (5). <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.5.15>. [in Ukrainian].

7. Melnyk, M. I. (2025). Small entrepreneurship in Ukraine as a response to today's challenges. *Efficient Economy*, (7). <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.7.109>. [in Ukrainian].

8. Liba, N. S., Kotubei, Yu. I. (2025). Small and medium entrepreneurship as a driver of economic resilience and regional development in the conditions of Ukraine's post-war transformation. *Efficient Economy*, (5). <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.5.23>. [in Ukrainian].

9. Pelekh, K. O., Franiv, I. A. (2024). Analysis of the level of agricultural entrepreneurship development based on the use of IoT capabilities. *Efficient Economy*, (12). <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.12.17>. [in Ukrainian].

10. Luzan, Yu. Ya., Moldavan, L. V., Kropyvko, M. M. (2025). Institutionalization of the development of the system of state regulation of entrepreneurial activity in the agrarian sector of Ukraine: Contradictions and ways of their neutralization. *Economy of Ukraine*, (4), 50–70. [in Ukrainian].
11. Maksychka, A. Yu. (2025). Innovative development of small enterprises in the agrarian sector of Ukraine. *Business Navigator*, 79(2), 164–169. [in Ukrainian].
12. Myroshnychenko, H. (2022). Risk management of entrepreneurial structures: Aspects of risk management. *Economy and Society*, (44). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-47>. [in Ukrainian].

Annotation

Panahno R. V.

Socio-economic development of economic entities and assessment of social responsibility and the level of human resources in agricultural production

The article examines theoretical and applied aspects of the socio-economic development of business entities in the agricultural sector of the economy and substantiates approaches to assessing the level of social responsibility of enterprises and human resources in agricultural production. The relevance of the research topic is due to the need to increase the efficiency of the functioning of agricultural enterprises in the context of transformation processes in the national economy, increased competition in agricultural markets, as well as the aggravation of the problems of human resources and development of human capital in rural areas.

It is determined that the socio-economic development of agricultural enterprises is a complex process that covers the economic, social and organizational aspects of the activities of enterprises. A special role in this process is played by effective human resource management, the formation of stable personnel potential and the implementation of the principles of social responsibility of business. It is substantiated that socially responsible activities of enterprises contribute to increasing the level of social stability of labor collectives, the development of social infrastructure of rural areas, and strengthening interaction between business and local communities.

The paper analyzes the main components of social responsibility of enterprises in the agricultural sector, and also defines a system of indicators for assessing the human resource potential of enterprises. An approach to a comprehensive assessment of the socio-economic development of agricultural enterprises is proposed, which involves taking into account economic, social and human resource indicators. It is established that the level of human resource provision of enterprises largely determines their innovative potential, labor productivity and competitiveness in the agricultural market.

A model of social responsibility of agricultural business entities, a system for assessing the human resource potential of enterprises, and an organizational and economic mechanism for developing the socio-economic potential of agricultural enterprises have been developed. It has been proven that implementation of these approaches will contribute to increasing efficiency of agricultural enterprises, developing human capital, and ensuring sustainable socio-economic development of rural areas.

Key words: *socio-economic development, business entities, agricultural enterprises, business social responsibility, human resources, human capital, social and labor relations, agricultural sector of the economy.*